

CSICSAY ALAJOS

IDÉN KORÁN ÉBRESZTETTÉK FEL A BAGLYOKAT

Mielőtt bemutatnám a 2020-as év madarát, ajánlatosnak tartom, hogy néhány szót ejtsek arról a természetvédelmi szervezetről, amely elindította és gondozza az Év madara programot.

Nem ok nélkül feltételezzük, hogy az emberek figyelmét viselkedésük által a madarak már olyan régen magukra vonták, akár a csillagképek az égen. Azonban a szervezett madárvédelem Európában csak 150 éves múltra tekint vissza. Hogy ez sok-e vagy kevés, attól függ, mihez viszonyítjuk, hiszen minden tudományos tevékenység kezdete az idő homályába vész. Ajánlom, jobb híján fogadjuk el kiindulópontnak ezt a számot. Információnk szerint e tekintetben Magyarország harmadiként rajtolt.

Herman Ottó neve a tudományok iránt érdeklődő emberek számára valószínűleg nem ismeretlen. Legtöbbször úgy említik őt, mint az utolsó polihisztort, de ezt másokra is szokták mondani, így egyik mesterére, a sok tudományág művelőjére, Brassai Sámuelre is, aki kis híján végigélte a 19. századot. Csakhogy Herman Ottó a világlátáson és a magyar nyelv művelésén kívül mást nemigen tanulhatott tőle. Ám ez épp elég volt az általa felkarolt fiatalembernek, hogy meg tud-

jon állni a saját lábán. Ennyi tán elég is ízelítőnek a nagy természetbúvárról, aki 1893. május 20-án megalapította a budapesti Magyar Madártani Intézetet. Eltelt 35 év, és a madárkutató újabb állomásához érkezett. 1928-ban megalakult a Magyar Ornitológusok Szövetsége, melyben kulcsszerepe volt Herman Ottó egykori tanítványának, Király Ivánnak.

Újra számos évnek kellett leperegnie, míg 1974. január 6-án 196 taggal dr. Jánossy Dénes elnökletével létrehozták a Magyar Madártani Egyesületet, melynek tagsága azóta is egyre gyarapodik, s ma már közelít a tízezres számhoz. Mivel szükségessé vált, hogy e szervezet ne csak a madárvilággal foglalkozzon, 1990-ben felvette a Magyar Madártani és Természetvédelmi Egyesület (MME) nevet.

E cikksorozatból nyilván rég kitűnt már, hogy a mai magyar természetvédő szervezetek száma tíz fölé emelkedett, s mindegyik arra törekszik, hogy évenként egy-egy, illetve több élőlényre is felhívja az emberek figyelmét. Herman Ottó írásaiban még hasznos és káros élőlényeket emleget, de e megkülönböztetés mára okafogyottá vált. Ma már azt kell hangsúlyoznunk, minden élőlényfaj a természetben

egyformán fontos, mert ha egy is kipuhtul közülük, hiánya miatt egy-egy tápláléklánc a szemünk láttára omolhat (omlik!) össze, mi több, akár egész táplálékhálózatok. Utólag aztán kár siránkozni. Mondjuk ki nyíltan: a mai bioszféra, mint egységes egész, életveszélybe került. S benne mi, emberek is, akik annyira elbáztuk magunkat, hogy öntelten azt hisszük magunkról, az egész Föld urai vagyunk.

1962-ben jelent meg a fiatalon elhunyt Rachel Carson amerikai tengerbiológus könyve, a *Néma tavasz*, ami rádöbentette az embereket, milyen katasztrófát előidéző veszély leselkedik rájuk, ha meggondolatlanul bánnak a növényvédő vegyszerekkel. Ma már mindenki tapasztalhatja, hogy a madárfajok pusztulása folytán nem csak a tavasz veszíti el a hangját, hanem minden évszak. Korántsem csak az énekesmadarak tűnnek el környezetünkben, hanem mindegyik, köztük a ragadozók, így a baglyok is.

2019 közepén tudhattuk meg, hogy az MME a következő év madarának három bagolyfajt jelölt, s nyomban megkezdődött az internetes szavazás, melyet július 20-án zártak le. E „játékba” 6576-an kapcsolódtak be, akik hamar eldöntötték, hogy 3146 szava-

zattal az erdei fülesbagoly (*Asio otus*) legyen a 2020-as év favoritja. Második helyre került a füles kuvik (*Otus scops*) 2312 szavazattal. A legkevesebb voksot, 1118-at, az uráli bagoly (*Strix uralensis*) kapta. Talán mondanom sem kell, mindhárom madárfaj szigorúan védett. Nevük megtalálható a Természetvédelmi Világszövetség *International Union for Conservation of Nature (IUCN)* vörös listáján.

A szakirodalomban jószerevével minden madárfaj leírása megtalálható, ezért én ezen ismertetésekéből inkább csak kiemelnék néhány, általam fontosabbnak vélt adatot. Például, hogy manapság a világon 217 bagolyfaj él, közülük a Kárpát-medencében mindössze 13. Valamennyi bagolyfaj ragadozó. Hogy ezt elhiggyük, elég csak ránézni a horgas csőrükre és a hatalmas karmaikra. Ennek ellenére némelyik faj megeszi a rovarokat is. Mi, a legidősebb szlovákiai magyar biológia szakos pedagógusok, még az 1960-as években a ragadozó madarakat két csoportba, azaz rendbe soroltuk. A mai sólyomalakúakat (*Falconiformes*): sasok, sólymok, keselyűk, ölyvök, vércsék stb. nappali ragadozókként zártuk emlékezetünkbe, a bagolyalakúakat (*Strigiformes*) pedig éjjeli ragadozókként. Ez a felosztás már csak azért sem helytálló, mert a baglyok némelyike nappal is vadászik, ám ez a két rend rokonságát egyáltalán nem indokolja. Genetikai szempontból már az sem mérvadó, hogy a sólyom- és a bagolyfélék közeli rokonok egymással, mivel kiderült, hogy az utóbbiak a lappantyúalakúaknak (*Caprimulgiformes*) az „unokatestvérei”.

Óhatatlanul felmerülhet a kérdés, ha annyira védett a 2020-as év madara,

valójában hány példány élhet még belőle a Kárpát-medencében. Ezt nagyon nehéz pontosan megmondani, mert bár az erdei fülesbaglyok megszámlálásáról már a 2000-es évek elejéről vannak feljegyzések, de az alaposabb számlálásuk állítólag csak 2009-ben kezdődött el. E szerint, 2018-as adatok alapján, Magyarországon 11 412 példányt sikerült összeírni. Csakhogy ebben is akad egy bökkenő, illetve kettő is. Egyik, hogy ezt a számot 694 település adatainak összeadásával sikerült elérni. Tehát nem az egész ország területéről gyűjtötték össze az információkat. A másik probléma pedig az, hogy mikor zárult le a számlálás. Mert ha ősszel vagy télen, akkor sok lehetett közöttük az olyan egyed, amelyik nem ott telet, ahol kikelt a tojásból. Ez persze csak amolyan szőrszálhasogatás. Lényeg az, hogy a feljegyzett adat megnyugtató. Számomra pedig külön öröm, hogy a bagolyszámlálásban gyerekek is részt vettek. Én sem ma vettem észre, hogy a bagolyfajoknak majdnem mindegyike nem rak fészket, hanem még gyerekkoromban. Az erdei fülesbagoly faodvakban – ma ez már egyre ritkább, mert a régi botlófákat (fűzeket) kiirtották – „elhagyott varjú- és szarkafészkekben költ”. Az utolsó mellékmondatot azért tettem idézőjelbe, mert tapasztalataim szerint e fészkeket az építőik önként ritka esetben hagyják el, inkább a baglyok üldözik ki belőlük őket. Ezt többször is tapasztaltam. Bármily hihetetlennek tűnik, egyszer Párkány közepén is. Amíg a kakukkra ráillik a fészekparazita szó, az erdei fülesbagolyra nem éppen indokolatlanul azt mondhatnánk, fészekrabló. Ámde ne akarjunk fogadatlan prókátorok len-

ni. A természet törvényeit szerencsére nem emberek alkotják. Tehát úgy helyes minden, ahogyan van.

A baglyok, mondhatnánk, ősidők óta felhívták magukra az emberek figyelmét. Az ógörögöknél a bölcsesség jelképei voltak, s ez az elbírálás egészen máig fennmaradt. Gondoljunk csak a *Bölcs Bagoly* című egykori közkedvelt ismeretterjesztő könyvsorozatra.

Egy másik közhiedelem táplálta a baglyoktól való félelmet, vagy legalább is az idegenkedést. Egyik fajukról elterjedt, hogy képesek előre jelezni az emberek kimúlását. Ezzel a váddal a szegény, ártatlan kuvikot bélyegezték meg. Népi nevei között ma is első helyen áll a halálmadár. Ugyanis az éjszakai fény vonzotta éjjeli rovarokra, leginkább lepkékre (szenderekre) vadászik szívesen. S hol szivárgott ki éjnek idején a falusi házak ablakán át a gyertya- vagy a lámpafény? Ahol beteg gondoztak. A fényre összegyűltek a repülő rovarok, a kuvik pedig belakmározhatott belőlük. Sőt, jellegzetes hangjával a párjának is jelezte, kövesse őt, mert rálelt a terülj, asztalkámra.

A tévedés elkerülése végett most meg kell jegyeznem, hogy a kuvik és a füles kuvik két különböző madárfaj, amit, ha más nem, a latin nevük is elárul. A kuviké *Athene noctua*, amely az 1988-as év madara volt, a füles kuviké pedig, mint már előbb jeleztem, *Otus scops*. Ez utóbbit sosem nevezték halálmadárnak, már csak azért sem, mert az éneke teljesen más, viszont az életmódjukban és a táplálkozásukban nincs különösebb eltérés. Valószínűleg szegény füles rokon, mivel az emberek játékszereként most csak bronzérmes lett, aligha kerül egyhamar dobogóra.

